

többek között például a *Savory* (*Savior*: 'megváltó'), *Watt* (a világ világossága), *Macmann* (az ember fia) neveket.

Beckett névanyagát a művek szerint, azokon belül betűrendben tárgyalja a szerző. (A névtár tartalmáról, szerkesztési elveiről, a névcikkek felépítéséről az onomasztikont közvetlenül megelőző lapokon ír: 38–40.) A fontosabb nevek több lapos névcikkeket kapnak, a kevésbé lényegesek csak néhány sorosat. A művek nevei közti kapcsolatokra, a névadásbeli hasonlóságokra a keresztutalások gazdag rendszere irányítja figyelmünket.

Az egyes nevek kapcsán elsőként az adott szereplőről szól, majd nevének etimológiáját (mint írja, az egyetlen biztos jelentését) közli az olvasóval. A név további, lehetséges magyarázatait ezek után, egymástól elkülönítve, de szükségszerűen mindenféle súlyozás nélkül veszi sorra. Beckett leghíresebb, sokféle találgatásra okot adó alakjának, Godot-nak a neve például PARROTT számára 16 különböző lehetséges megközelítést jelent (253–60). Mindenképpen érdekes ezeket áttekinteni, a mű értelmezésének a kérdéseit feszegethetjük ezen a módon is. Különösen akkor tanulságos mindez, ha összevetjük a szakirodalomban fellelhető azon véleménnyel, mely szerint a műben a neveknek egyáltalán nincs jelentőségük. A „Godot-ra várva” nevei között PARROTT sorra veszi azokat is, amelyek az egyes szereplők szólítják egymást, s tekintettel van azokra a – gyakran igen különböző – változatokra is, amelyek – a kevésbé fontos szereplők esetében – a mű különböző változataiban (angol, francia, amerikai kiadásaiban) megtalálhatók. (A műről, névvilágáról általában l. 239–40, névanyagának teljes bemutatását l. 240–79.)

Az onomasztikont egy rövid zárófejezet követi, melyben Beckettnek a nevekkel kapcsolatos elméletéről, a megnevezés vagy meg nem nevezés kérdéséről olvashatunk. A kötetet tematikus bibliográfia és teljes névmutató zárja. A sajátosan modern írói névadást áttekintő munka tartalmi és módszertani szempontból egyaránt érdemes a modern irodalommal és a névkutatással foglalkozó szakemberek figyelmére.

FARKAS TAMÁS

**MICHAEL REICHMAYR: VON AJDA BIS ŽUŽI. SLAWISCHES
IN ÖSTERREICHISCHEN RINDERNAMEN.**

EINE SPRACHLICHE UND KULTURHISTORISCHE ANALYSE

[Ajdától Zsuzsiig. Szláv vonatkozású szarvasmarhanevek Ausztriában.

Nyelvi és kultúrtörténeti elemzés]

Wissenschaftliche Schriftenreihe des Pavelhauses, Band 8.

Wien, 2005. 194 lap

MICHAEL REICHMAYR névtani monográfiája több ok miatt is felkeltheti a nevek kutatására fogékony magyar olvasók érdeklődését. Alapossága, terjedelme elsőként számvetésre késztet: a magyar nyelvű névtani irodalomban még nem született hasonló súlyú gyűjtő-elemző munka az állatnevek köréből. Az emberhez legközelebb álló kedvenceink

– a kutyák és macskák – nevei meghiélték olykor az állatbarát névészeket, de akárcsak az egyéb háziállatfajok (pl. lovak, szarvasmarhák) neveiről, ezekről is csak rövidebb tanulmányok készültek.

A szerző tágabb szülőföldjének, a Keleti-Alpok többnyelvű vidékének marhaneveit dolgozta föl munkájában. Otthonosan mozog ebben a környezetben, ezt jelzi a nagyszülei udvarában nevelt jámbor jószágok neveinek említése művének elején: *Hirscha, Schefa, Preisa, Segna, Glicka...*

A könyv első fejezetében a szerző fölvázolja a vadon élő szarvasmarha házasításának, az ember és a háziállat együttélésének történiáját. Felvillantja a marhamotívum szimbolikus szerepét az ókori görög és egyiptomi mitológiában, valamint a szláv és a német nyelvű népköltészeti hagyományban.

A következő fejezetben olyan nyelvtudományi és filozófiai indíttatású névtani munkákat ismertet a szerző, amelyek könyvének elméleti alapjául szolgáltak. Ezenkívül az állatnévadás vizsgálatának igen kiterjedt német és szlovén nyelvű szakirodalmát is alaposan áttekinti. A szerző kiindulópontja, hogy az állatnevek a kultúrtörténet és a nyelvi folyamatok lenyomatai, ezért érdemesek a kutatói figyelemre.

A harmadik fejezet a könyv magja: a szerző történeti forrásokból és 1994–95-ös helyszíni gyűjtéséből összeállított egy 2700 nevet tartalmazó adattárát, ebből választott ki 205 nevet, amelyeket „példatárrá” rendezve a részletes elemzés alapjává tett. A nevek döntő része az alpesi térségből és Karintiából származik. Előfordulásaik közlése, korhoz és helyhez kötésük után szótárszerű formában szemantikai elemzésük következik. Etimológiájuk keresésekor – névátvételek esetében – az átadó nyelvben létezett névalakokat, eredeti jelentéseket is közli a szerző. Az adatokat összeveti szerb, horvát és cseh példákkal is (ezeknek forrása gyakran a szépirodalom), és a szakirodalommal egybehangzóan erős szláv hatást mutat ki a terület állatnévanyagában.

A könyv következő részében az egész névanyag átfogó elemzését olvashatjuk. Funkcionális-szemantikai osztályozásában hétféle névadási motívumot különböztet meg: 1. szín, külső megjelenés (fehér, szürke, fakó, foltos, hosszú szőrű, hosszú/rövid lábú, nagy-/hiányzó szarvú stb.); 2. viselkedés, különleges tulajdonság (okos, büszke, hangosan ordító, buta stb.), a névátvételek népetimológiás példáival: *Glück bringend* ’szerencsét hozó’ > szl. *Glíka, Glíka* stb.; 3. növénynevek, fanevek; 4. más állatfajok nevei (szarvas, fecske stb.); 5. időjárási kifejezések, a tájra, az univerzumra, mítoszvilágra utaló szavak; 6. származási hely, vásárlás helye; 7. hívószavak. A szerző figyelmeztet, hogy az átvételek esetében sokszor az eredeti motíváció nem kutatható fel, és az is előfordul, hogy a korábbi helyett új jelentéssel telítődik a név. A névadás és a névhasználat kérdéseiről szólva a szerző megállapítja, hogy a nevek praktikus okokból születnek: a szólítás, hívás mellett a nyilvántartásban is nagy szerepük van. Formai realizációjukra hatással lehet a környezet, a hegyvidéki, alpesi táj: jól hallható, más szavaktól, nevektől könnyen megkülönböztethető nevekre van szükség. Nem elhanyagolható a nevek érzelmi hatása az állatra, a hangzásban rejlő „dícséret” vagy „szidás”. REICHMAYR megfigyelése, hogy a névadásban szerepet játszanak a leszármazási kapcsolatok: a borjú nevének első betűje általában megegyezik az anyaállat nevének kezdőbetűjével. Gyűjtéseiből, beszélgetéseiből kiderült a névadóknak az a nézete, hogy a névnek „méltónak” kell lennie a viselőjéhez. Adatainak vizsgálata is azt mutatja, hogy ebben a névcsoportban is léteznek „névtabuk”, megfigyelhető, hogy – a magyar állatnévadás gyakorlatával ellen-

tétben – személynevek nagyon ritkán, szentnevek pedig sosem fordulnak elő állatok jelölőjeként.

Formai elemzéséből kiderül, hogy a marhanevek többsége első szótagon hangsúlyos, kétszótagos szó. A háromszótagos nevek nagyon ritkák, közöttük elsősorban becézett névalakok fordulnak elő. Az első szótagban általában hosszú magánhangzó áll. A nevek végén szignifikánsan magánhangzót találunk: 402 esetben *-a*, 80 névnél *-i*, 41-nél *-e*; csak 9 esetben mássalhangzó. Gyakoriak az *-e*, *-li*, *-la*, illetve a *-ca*, *-ka*, *-cklca* kicsinyítő képzők. Történeti forrásokból adatható nevekben kimutat olyan specifikus képzőket, amelyek melléknévi alapszavakkal kombinálva egyes állatfajokra utalnak: ilyenek például a disznóra utaló *-ogu*, *-usa* képzők (*Cisogu*, *Lukuša*).

A névtávtételek gyakori előfordulása vezette oda a szerzőt, hogy az alpesi térség nyelvi kontaktójában az állatnevekből fejtsse föl a lerakódott nyelvi rétegeket. Az átvételek helyének és idejének meghatározása a legnehezebb feladat, hiszen az írott forrásokban gyéren dokumentált állatnevek csak relatív kronológia felállítására alkalmasak. Efféle vizsgálatokhoz olykor a helynevek és a nyelvjárások tanulságait hívta segítségül az állatnevekben lejátszódott hangtani folyamatok leírásakor. A nyelvi kiindulópontok vizsgálatakor arra a következtetésre jut, hogy ezen a területen a következő nyelvek hagytak nyomot: az ősi-indogermán, az ó-európai, a kelta, a latin–román, a szláv, a bajor és a magyar. Az átvételek nyelven kívüli körülményeinek meghatározásában is nyelvünket említi példaként: jelzi, hogy nemcsak a szomszédsági viszonyok, hanem az utazások, háborúk és főként a kereskedelem jelentettek csatornát a nevek áramlásához. Kiemeli, hogy érdemes lenne pontosabban tanulmányozni azokat a szociálisan determinált nyelvi rétegeket, amelyekben a nyelvek közti hatások erőteljesen jelennek meg: a kiskereskedelem, állattenyésztés, konyhaművészet, katonáskodás és közigazgatás kifejezőképességét.

MICHAEL REICHMAYR az állatok neveiben a nyelvi kapcsolatokat vizsgálja egy olyan területen, ahol számos interferenciajelenség játszódott le a szláv–germán nyelvek között. Kijelenti, hogy a mai állattartó parasztság által ismert marhanevek beilleszkedtek a német nyelvű névrendszerbe, legtöbb esetben a nevek eredeti jelentése el is homályosult. Ennek ellenére a nevek élő, nyitott rendszert alkotnak, amelybe idegen nyelvű elemek is bekerülhetnek. Létezik egy stabil, régi gyökerű, általánosan használt rétege ennek a rendszernek, ezek a tradicionális nevek, amelyek a tenyésztés tradicionális formáihoz hasonlóan nehezebben változnak, gyakoriak. A hagyományos névréteg motívumai a különböző nyelvekben univerzálisnak tűnnek. Egyes nyelvi elemek (pl. a kicsinyítő képzők) a nevekhez járulva kerülnek át egy másik nyelv rendszerébe, de az alapszavakkal ellentétben ezek, úgy tűnik, megőrzik jelentésüket.

A szerző rámutat kutatásának alkalmazott névtani hasznára: reményei szerint a tenyésztők számára is tanulságos a régi nevek összegyűjtése. Egyrészt újra alkalmazhatják a már elfeledett neveket, másrészt feltárul előttük az általuk is ismert nevek története, magyarázata. Elemzését a szerző azzal az óhajjal zárja, hogy felpiszkálja az állatnevek kutatásának pislákoló tüzét, és újabb diskurzust indítson el a témában. Talán fölösleges is megjegyeznünk, hogy ez a hazai névtan életében is üdvös fordulat lenne.

A rendkívül tanulságos, módszertanilag is figyelemre méltó, igényesen szerkesztett kötetet német és szlovén nyelvű összefoglaló, a felhasznált irodalom jegyzéke és a nevek mutatója, a „marhanévlexikon” zárja.

BÁRTH M. JÁNOS